

Nejdůležitější kationty ve vodách

- **Sodík** – obsah v zemské kůře 2,6 %, do vody se vyluhuje převážně z alkalických hlinitokřemičitanů (např. albit $\text{Na}[\text{AlSi}_3\text{O}_8]$), solných ložisek, z některých jílových materiálů
- Umělým zdrojem jsou odpadní vody z výroby, kde dochází k neutralizacím nebo vysolování, z odpadních vod splaškových (člověk vyloučí 5 g Na/den)
- Ve vodách se Na vyskytuje nejčastěji jako jednoduchý kationt, ve více mineralizovaných vodách dochází ke tvorbě iontových asociátů s HCO_3^- a SO_4^{2-}
- V přírodních vodách se obsah sodíku pohybuje v rozsahu desetin až desítek $\text{mg} \cdot \text{l}^{-1}$, v minerálních vodách i v jednotkách gramů v litru
- Sodík není hygienicky významný, minerální vody s obsahem hydrogenuhličitanu sodného mají význam při léčbě chorob žaludku a žlučových cest
- V mořské vodě je průměrný obsah Na $10 \text{ g} \cdot \text{l}^{-1}$

Nejdůležitější kationty ve vodách

- **Draslík** – obsah v zemské kůře 2,4 %, do vody se vyluhuje převážně z alkalických hlinitokřemičitanů (např. orthoklas $\text{K}[\text{AlSi}_3\text{O}_8]$, muskovit $\text{KAl}_2[\text{AlSi}_3\text{O}_{10}](\text{OH})_2$), z odklizových draselných polí (převrstvují naleziště soli kamenné)
- Umělým zdrojem K mohou být splachy z polí hnojených draselnými hnojivy, z odpadních vod splaškových (člověk vyloučí 2,2 g K/den)
- Ve vodách se K vyskytuje nejčastěji jako jednoduchý kationt, (nejčastěji jako KNO_3) ve více mineralizovaných vodách dochází ke tvorbě iontových asociátů s HCO_3^- a SO_4^{2-}
- Obsah K ve vodách činí obvykle jen 4 až 10 % obsahu Na, ionty K jsou více sorbovány půdními minerály a K je rovněž důležitou živinou pro rostliny (v popelu rostlin bývá poměr Na:K 1:100)
- V mořské vodě je průměrný obsah K $0,4 \text{ g.l}^{-1}$

Nejdůležitější kationty ve vodách

- Draslík je biogenní prvek, který je nutno čas od času do vody rybníků dodat. Většina našich rybníků má dostatek K z přírodních zdrojů. Hnojení rybníků draselnou solí nebo kainitem připadá v úvahu jen u rybníků velmi chudých na živiny (dávka 30 kg K₂O/ha).
- Stanovení Na a K hlavně plamennou emisní nebo atomovou absorpční spektrofotometrií
- Lze využít nepřímá stanovení Na a K odměrnými metodami (Na - chelatometricky, K – argentometricky), je potřeba speciálních, málo dostupných chemikálií

Nejdůležitější kationty ve vodách

- **Vápník** - obsah v zemské kůře 3,5 %, do vody vyluhováním převážně vápenců (CaCO_3), dolomitů ($\text{CaCO}_3 \cdot \text{MgCO}_3$), sádrovce ($\text{CaSO}_4 \cdot 2\text{H}_2\text{O}$) a dalších minerálů.
- Větší množství Ca ve vodách je dáno obsahem rozpuštěného CO_2 , který výrazně zvyšuje rozpustnost látek na bázi uhličitánů
- Umělým zdrojem Ca jsou odpadní vody z provozů, kde dochází k neutralizaci vápnem nebo vápencem nebo při odkyselování.
- Ca ve vodě převážně jako jednoduchý kationt Ca^{2+} , v alkalické oblasti ,(pH nad 9) výrazně stoupá podíl iontového asociátu $[\text{CaCO}_3(\text{aq})]^0$.
- Ca je důležitý stavební prvek, především mechanických pletiv a rozhoduje o stabilitě pH vody

Nejdůležitější kationty ve vodách

- **Vápník** – množství Ca ve vodách závisí převážně na geologickém podloží, v prahorních útvarech (žuly,ruly) mívají toky pouze několik mg.l^{-1} , vody z vápencových (krasových) útvarů i několik set mg.l^{-1}
- Ionty Ca jsou hlavním kationtem vod z nižší mineralizací

mineralizace (mg.l^{-1})	poměr Ca:Mg
100-500	4:1
500-1000	2:1 – 1:1
nad 1000	1:1 – 1:2 – 1:3

- Pro omezenou rozpustnost vápenatých solí nebývá ani v minerálních vodách obvykle více než 1 g.l^{-1} Ca
- V mořské vodě je průměrný obsah Ca 400 mg.l^{-1}

Nejdůležitější kationty ve vodách

- **Hořčík** - obsah v zemské kůře 2,0 %, do vody vyluhováním dolomitů ($\text{CaCO}_3 \cdot \text{MgCO}_3$), magnezitu (MgCO_3) a dalších minerálů.
- Větší množství Mg ve vodách je dáno obsahem rozpuštěného CO_2 , který výrazně zvyšuje rozpustnost látek na bázi uhličitánů.
- Umělým zdrojem Mg jsou odpadní vody z provozů, kde dochází k odkyselování vody filtrací různými alkalickými hmotami.
- Mg je ve vodách kvantitativně méně zastoupen než Ca
- V minerálních vodách může být i několik g.l^{-1} Mg, obsah Mg nad 250 mg.l^{-1} se projevuje hořkou chutí, v normě pro pitnou vodu limitován 125 mg.l^{-1}
- Vody s vysokým obsahem Mg mají laxativní účinky (minerální vody Zaječická, Šaratice)
- V mořské vodě je průměrný obsah Mg 1300 mg.l^{-1}

Nejdůležitější kationty ve vodách

- **Vápník a Hořčík** – v provozních vodách způsobuje problémy tvorbou kotelního kamene (vliv Ca je horší než Mg), sráží roztoky mýdel – nežádoucí v řadě odvětví průmyslu (textilní, potravinářský)
- Vody s vysokým obsahem Ca a Mg nejsou vhodné k přípravě potravin a nápojů
- Chuťově nejlepší jsou vody s Ca a hydrogenuhličitanem, norma pro pitnou vodu udává doporučenou koncentraci Ca+Mg 0,9-5 mmol.l⁻¹
- Stanovení Ca atomovou absorpční spektrofotometrií nebo titrační metoda s chelatonem 3 a indikací organickým barvivem murexidem
- Titrace ihned po přidání činidel, v případě vzniku sraženiny je nutno vzorek ředit
- Stanovení Mg atomovou absorpční spektrofotometrií, nebo výpočtem z rozdílu spotřeb chelatonu 3 při stanovení tvrdosti vody a vápníku

Nejdůležitější kationty ve vodách

- **Mangan** – doprovází železné rudy, do vody vyluhováním z manganových rud: burel (MnO_2), braunit (Mn_2O_3), hausmannit (Mn_3O_4) dialogit (MnCO_3), také z odumřelých částí rostlin a ze sedimentů (cirkulace, bezkyslíkaté prostředí)
- Umělým zdrojem Mn odpadní vody ze zpracování rud a chemických závodů, kde se oxiduje manganistanem
- Ve vodách v různých oxidačních stupních, vztahy mezi formami výskytu jsou složité a doposud ne zcela objasněné
- V neutrálním prostředí je Mn přítomen převážně jako jednoduchý iont Mn^{2+} a jako komplexní kationt $[\text{MnHCO}_3]^+$
- Za nepřítomnosti kyslíku jsou nečastější manganaté soli
- V alkalickém prostředí za přítomnosti kyslíku je poměrně rychle oxidován na vyšší oxidační stupně (III a IV)
- Významný je i biochemická oxidace manganovými bakteriemi

Nejdůležitější kationty ve vodách

- **Mangan** – zvýšený obsah Mn signalizuje i zvýšený obsah Fe, obvykle se v povrchových vodách zjišťují koncentrace pod 1 mg.l^{-1} , často pouze stopová množství
- Větší množství manganu vyvolává nepříjemnou stahující chuť (již od $0,1 \text{ mg.l}^{-1}$)
- V podzemních vodách je Mn více než ve vodách povrchových, minerální vody jsou na Mn poměrně chudé
- V mořské vodě je Mn v nepatrných koncentracích $2-4 \text{ } \mu\text{g.l}^{-1}$
- Vyšší oxidační stupně Mn zbarvují materiály (přísná limitace v potravinářském, papírenském a textilním průmyslu)
- I v malých koncentracích Mn se mohou pomnožit manganové bakterie a dochází pak k ucpávání vodovodního potrubí, v pitné vodě je max. povoleno $0,1 \text{ mg.l}^{-1}$ Mn
- Stanovení Mn atomovou absorpční spektrofotometrií nebo fotokolorimetricky nejčastěji oxidací na manganistan draselný

Nejdůležitější kationty ve vodách

- **Mangan** – sloučeniny manganu jsou pouze slabě toxické pro vodní živočichy pouze s výjimkou manganistanu draselného, který je toxičtější
- Letální koncentrace Mn: Pd 100 mg.l⁻¹, Po 150 mg.l⁻¹, K 700 mg.l⁻¹, L 1500 mg.l⁻¹
- Letální koncentrace manganistan draselný K 40 mg.l⁻¹, Oř 6 mg.l⁻¹
- Manganatá sůl se využívá ke stanovení kyslíku ve vodě
- Manganistan draselný se používá k léčebným koupelím ryb

Nejdůležitější kationty ve vodách

- **Železo** – do vod nejčastěji vyluhováním z železných rud: pyrit FeS_2 , křevel Fe_2O_3 , magnetovec Fe_3O_4 , hnědel $\text{Fe}_2\text{O}_3 \cdot \text{H}_2\text{O}$, siderit FeCO_3 a hlinitokřemičitanů, rozpouštění napomáhá přítomnost CO_2 a humusových kyselin
- Umělým zdrojem železa jsou odpadní vody z drátoven, válcoven a také korozní procesy v potrubí
- Ve vodách nejčastěji v oxidačním stupni II (bezkyslíkaté prostředí) a III (kyslíkaté prostředí) v rozpuštěné nebo nerozpuštěné formě, část Fe i v koloidním stavu
- V podzemních vodách až několik desítek mg.l^{-1} Fe, v prostých povrchových desetiny až jednotky mg.l^{-1} Fe
- Vyšší obsah Fe v kyselých vodách (rašeliniště) - indikátor málo úrodných vod
- V normě pro pitnou vodu je koncentrace Fe limitována hodnotou $0,3 \text{ mg.l}^{-1}$
- V mořské vodě kolísá obsah železa od $0,01$ - $0,2 \text{ mg.l}^{-1}$

Nejdůležitější kationty ve vodách

- **Železo** – v bezkyslíkatém redukčním prostředí, v podzemních vodách a u dna nádrží se Fe vyskytuje v oxidačním stupni II jako rozpuštěné, zejména ve formě FeCO_3 , FeS a Fe(OH)_2
- V přírodních vodách převažuje forma FeCO_3 , v silně alkalické oblasti potom Fe(OH)_2 , ve vodách obsahujících sirovodík pak FeS , pokud jsou přítomny fosforečnany mohou reagovat s Fe^{2+} za vzniku málo rozpustného $\text{Fe}_3(\text{PO}_4)_2$
- V kyslíkatém oxidačním prostředí je železo nejčastěji v oxidačním stupni III, ve formě hydratovaného oxidu železitého (červenohnědé sraženiny $\text{Fe}_2\text{O}_3 \cdot n\text{H}_2\text{O}$)
- Mnoho organických látek je schopno tvořit rozpustné komplexy s Fe^{3+} , čímž se vyskytují vyšší koncentrace rozpuštěných forem Fe v přírodních vodách
- Oxidace Fe^{2+} na Fe^{3+} probíhá rychleji v zásaditém prostředí a za přítomnosti světla

Nejdůležitější kationty ve vodách

- V přírodních vodách dochází ke stratifikaci Fe, v zimním a letním období se hromadí rozpuštěné i nerozpuštěné formy Fe u dna, jsou redukovány na Fe^{2+} , při cirkulacích návrat do vodního sloupce oxidace na Fe^{3+} a hydrolýza
- Přes léto vysrážení Fe do sedimentů, pokud u dna anaerobní podmínky a CO_2 , Fe v oxidačním stupni II v rozpuštěné formě, pokud u dna sirovodík je Fe poutáno do sedimentů ve formě FeS
- Stanovení Fe atomovou absorpční spektrofotometrií, využívá se i fotokolorimetrické stanovení s rhodanidem draselným
- Železo ovlivňuje sensorické vlastnosti vody a to barvu, chuť a zákal. Chuťové závady se projevují při koncentracích 0,5-1,5 mg.l^{-1} Fe. Již v koncentracích kolem 0,5 mg.l^{-1} může Fe způsobovat zákal vody oxidací v aerobních podmínkách, nebo může být příčinou nadměrného rozvoje železitých bakterií (ucpávání potrubí, odumírání, zápach)
- Fe může zanechávat rezavé skvrny na různých materiálech

Nejdůležitější kationty ve vodách

- **Železo** – v rybářských provozech mohou vyšší koncentrace Fe způsobit značné problémy, především v odchovných ranných stadiích ryb a líhních
- Fe se sráží na alkalicky reagujících žábrách ryb a na jikrách. Sraženina zabraňuje výměně plynů, dochází k pomnožení železitých bakterií a úhynům jiker a ryb
- Úprava přítokových vod (prokysličení – vysrážení Fe v oxidačním stupni III)
- Nejčastější problémy u vod s nižším pH (chov lososovitých ryb)
- Koncentrace Fe v rozpuštěné formě je limitována pod 0,2 mg.l⁻¹ pro kaprovité a pod 0,1 mg.l⁻¹ pro lososovité